

Kőrösi István:

A szociális piacgazdaság megújíthatósága a XXI. század kihívásai közepette

Háttéranyag a szeptember 11-i műhelybeszélgetéshez

A szociális piacgazdaság egykori, a II. világháború utáni évektől az 1970-es évek elejéig tartó, összességében pozitív működését tapasztalta meg Németország, majd Ausztria, Hollandia, Észak- és Nyugat-Európa más országai is. Az 1970-es évektől napjainkig azonban a szociális piacgazdaság eróziójának, eltorzulásának, hatékonysága visszaesésének vagyunk tanúi. Három fő kérdéskör merül fel. 1. Melyek a szociális piacgazdaság fő, időtálló alkotó elemei és miért működött jól a rendszer a II. világháború utáni korszakban? 2. Milyen válságtényezők miatt erodálódott ez a rendszer? 3. Megújítható-e a szociális piacgazdaság a XXI. század második évtizedében és melyek ennek a feltételei a jelenlegi kihívások közepette?

Először a szociális piacgazdaság klasszikus rendszerének fő tartós, konstitutív vonásait szeretném igen röviden összegezni. A szociális piacgazdaság fő elméleti megalapozói és klasszikus képviselői szerint egyszerre elméleti gazdasági és társadalompolitikai rendszerről, gazdaságpolitikai koncepcióról és rendszerstratégiáról van szó. Elméleti alapvetését Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow és társaik adták. Egy másik, szorosan kapcsolódó vonulat Walter Eucken, Franz Böhm és a freiburgi iskola gazdaságpolitikai eszmerendszere, amely az ordoliberalizmus nevet viseli. (E megjelölés tartalma alapvetően különbözik a politikai és gazdasági liberalizmus, neoliberalizmus mai eszmerendszerétől). A szociális piacgazdaság gyakorlatba történő átültetését, konkrét megvalósítását Alfred Müller-Armack és Ludwig Erhard végezték el.

A szociális piacgazdaság alapelve, hogy a piaci szabadságot a szociális kompenzációval kell összekapcsolni. (A kompenzáció nem automatikus és nem jelent teljes teherkiegyenlítést). E kettő szintézisével kívánták a gazdasági hatékonyságot és a szociális jólétet párhuzamosan megvalósítani, a teljesítményelv, a társadalmi igazságosság és a méltányos újraelosztás alapján. A központosított tervgazdaságot és a „laissez-faire” kapitalizmust egyaránt elutasították. A szociális piacgazdaság megalkotói szerint olyan gazdasági rendszert jelent, amely a gazdasági hatékonyságot a teljesítményelvre építve, a szociális igazságosságot pedig az újraelosztás révén kívánja elérni. Ez a koncepció a közjólétet hangsúlyosan az egyének és a vállalatok tisztességes versenyben való teljesítményére és helytállására alapozza, nem az újraelosztástól várja, hiszen az csökkenti a teljesítményre való készletet. Az egyéni érdekeket össze lehet és kell egyeztetni a közjó szempontjaival. A koordináció eszközéül alapvetően a tisztességes versenyt jelölik meg, amelynek szabályait az állam rögzíti, felügyeli, garantálja, sőt biztosítja. Az államra a közjavak biztosításában, a közösségi infrastruktúra kiépítésében és fejlesztésében, a humán erőforrás képzésében és a kutatás-fejlesztés ösztönzésében elengedhetetlenül fontos szerep hárul.

A szociális piacgazdaság eszméjének alapvonása, hogy egyensúlyra van szükség az egyéni szabadság és a közjó, a teljesítőképesség és a szociális igazságosság között, azok együttes érvényesítésével. Röpke és Rüstow felfogásában az ember értelmes lény, akinek joga van a szabad kibontakozáshoz, de nem mások rovására. A freiburgi iskola ordoliberalizmusa szerint az államnak kell megteremtenie és fenntartania az intézményeket, megszabni a kereteket, amelyek közt a gazdálkodás folyik. Az Ordnungstheorie (rendszerelmélet) szerint egy működőképes, emberhez méltó gazdasági rendre van szükség. Ezt hivatott megteremteni az Ordnungspolitik (rendszerpolitika). Müller-Armack az állam rendszerpolitikai szerepének meghatározásával, Erhard pedig a gazdaságpolitikai stratégiával, annak követendő irányával és gyakorlati megvalósításával kapcsolatban szerzett döntő érdemeket. Az egyének és a vállalatok milliói saját érvényesülésük érdekében törekednek maximalizálni a teljesítményüket és a versenyt, ha jól működik, megfelelő terepet biztosít számukra. Az állami gazdaságpolitika a mágikus háromszög, majd 1967-től a mágikus négyszög minél konzisztensebb megvalósításával teremthet jó feltételeket a fejlődés számára. A fejlesztés során előtérbe kell helyezni a valamennyi erőforrással (köztük a természetiekkel) való ésszerű és takarékos gazdálkodást, a termelékenység növekedését és az innovációt. E gazdaságpolitika sikerei megmutatkoztak az 1948-1973-as időszakban, amely Németországban és a mintát követő országokban tartósan jó növekedési korszakot eredményezett.

A szociális piacgazdaság alapvető célja a jólét növelése. A szociális piacgazdaság és a jóléti állam egymáshoz kapcsolódó, de sok területen és szempontból különböző, sőt ellentétes fogalmak. Az előbbi a gazdasági fejlődés alappilléreként a teljesítményelvet, az egyéni kezdeményezést és munkát, valamint a tisztességes piaci versenyben való helytállást jelöli meg. Az újraelosztást szerves kapcsolódó elemnek tartja, de azon az állásponton van, hogy az utóbbi nem az összjólétet növeli, hanem a társadalmi igazságosságot erősíti. A társadalmi ellátó rendszerek jó működtetése a szociális piacgazdaság fontos feladata, de a társadalmi jólétet nem az elosztástól várja. (A jóléti államról itt csak annyit jegyzek meg, hogy eredeti koncepciói és modelljei szerint a jóléti rendszereket jól működtető, de nem azt ajándékozó államról volt szó).

A szociális piacgazdaságban a piac gazdasági hatékonyságának és a nemzeti jövedelem növekedésének kell biztosítania a forrásokat a szociális biztonság, az igazságosság és a haladás megvalósításához. A gazdaságpolitikának és a szociális szférának egymásra kell épülnie. A szociális igazságosságot nem lehet egyoldalú elosztási igazságossággal biztosítani, hanem csak a teljesítményarányosság egyidejű figyelembevételével. (Pl. nyugdíjak megállapítása).

Az újraelosztás mértéke függ az országok történelmi fejlődési útjától, kialakult társadalmi, politikai, gazdasági preferenciáitól és a teljesítőképességüktől. (Az útfüggőségre bizonyíték Svájc és Svédország, ahol hasonló jólétet rendkívül eltérő újraelosztási arány és állami szerepvállalás mellett érnek el). Ha a teljesítményre ösztönzés csökken, romlik a piacgazdasági rendszer hatékonysága és működőképessége is. Hans Tietmayer szerint: „Ha a teljesítmény nem kielégítő, nincs mit újraelosztani, mint ahogyan megfelelő újraelosztás nélkül aligha létezhetne működőképes piacgazdaság.” Az újraelosztás ne a szegénység

egyenlőségét jelentse. Erhard szerint: „Ne a gazdagok legyenek szegényebbek, hanem a szegények gazdagabbak.” Az egyéni felelősség nem mellőzhető, előtérbe kell helyezni, hogy „sorsát erejéhez mérten (mindenkinek) saját felelősséggel kell alakítania.” (U.ő)

A klasszikus piacgazdaság képviselői a rendszert nem a piacgazdaság és a szociális állam, s benne a verseny és az újraelosztás összegeként jellemezték, hanem olyan rendszerpolitikát kívántak megvalósítani, amelynek révén biztosítható a társadalmi stabilitás és elkerülhetőek a válságok. A fenti jellemzőket azért soroltam fel, hogy pregnánsan kitűnjön, mennyire felbomlottak, felborultak ezek a tényezők az 1970-es évektől folyamatosan napjainkig. Az állam szerepvállalásában és a gazdaság működésében az elmúlt 40-45 évben egyre erősödtek a diszfunkciók, a válságtényezők tartósultak és elmélyültek.

A szociális piacgazdaság erős, aktív államot kíván(na). A piaci önszabályozó erők sok területen rosszul, vagy egyáltalán nem működnek. A piaci verseny megfelelő állami versenypolitika mellett is csak ott működhet jól, ahol a piacon nagyszámú eladó mellett ugyancsak nagyszámú vevő szerepel, nincs egyoldalú erőfölény és kiszolgáltatottság, megfelelő az informáltság, a döntéshozatali képesség, a szereplők kontrollja, kiegyenlített az alkuerő. Ha az említett feltételek nem állnak fenn, akkor az államnak be kell avatkoznia. Az elmúlt évtizedekben éppen az említett tényezők romlása és hiányosságai egyre inkább eltorzították a piacokat. A multinacionális vállalatok hatalmának drasztikus növekedése, az oligopol viszonyok erősödése alapjaiban rendítette meg a szociális piacgazdaságot.

Az államnak a közjó érdekében a fejlődés során egyre nagyobb szerepet kell vállalnia az egészségügy, az oktatás, a kutatás-fejlesztés, a környezetgazdálkodás és a közösségi infrastruktúra számos területén. Mivel a fenti gazdasági ágazatok súlya és szerepe növekvő, ennek az állami költségvetési finanszírozásban is tükröződnie kell(ene). Mindazon területeken az állam tevékenységére van szükség, ahol az jobb gazdasági és/vagy társadalmi eredményekre vezet, mint a piaci mechanizmus. A közszolgáltatások nagyrészt és az infrastruktúra egyrészét az államnak a közjó érdekében és stratégiai okokból is célszerű saját tulajdonában tartania, visszavennie, hogy szabályozási jogkörét a tulajdonosi jogkör is erősítse. Az államnak a rendszerpolitikai feladata (Ordnungspolitik) ezért alapvető fontosságú. A szociális piacgazdaságban az államnak a pénzügyek terén, a fejlesztéspolitikában, a külgazdasági és integrációs politikában kiemelkedő szerepe van. Aktív konjunktúrapolitikára is szükség van. Müller-Armack szerint a konjunktúra változása a fejlődés szükségszerű kísérőjelensége. A konjunktúrapolitika feladata annak megakadályozása, hogy a konjunktúra lanyhulása depresszióba váltson. Az 1970-es évek válságai óta ezt is egyre kevésbé képes befolyásolni az állam, a beavatkozás költségeinek, terheinek növekedése ellenére sem. Az infrastruktúra fejlesztésének igen széles területén egyre nagyobb mérvű az állam szerepvállalása. Ennek pregnáns példái az útépitések, a közösségi közlekedés és az energetika (kőolaj- és földgázvezetékek, rendszerek, elektromos hálózatok, völgyzáró gátak stb.).

A legfontosabb gazdaságpolitikai célok elérését korábban sem lehetett, ma pedig egyáltalán nem lehet a piaci automatizmusokra bízni. A gazdaságpolitikák átláthatósága, kiszámíthatósága és konzisztenciája nem javult, inkább romlott az EU-országok többségében

az 1970-es évekbeli és a 2008-ban kezdődött válságban is, ami nagyban hozzájárult a problémák kiéleződéséhez. Ezért gazdaságpolitikai téren különösen meg kellene újítani a szociális piacgazdaságot. „A gazdaságpolitika egyes elemeit (árpolitika, piacpolitika, külkereskedelmi politika, mezőgazdasági politika, pénz- és hitelpolitika stb.) egymással kölcsönösen össze kell egyeztetni, azonos elveknek kell alávetni és egy belső ellentmondásoktól mentes, magát fel nem őrülő egységes egészet kell alkotniuk”. (Röpke)

A szociális piacgazdaság alapvető elméleti és gazdaságpolitikai tartalma egyértelmű, noha mind a teoretikusai, mind a gazdaságpolitikuskai között találunk különbségeket. Azzal kapcsolatban viszont eltérő a felfogás, hogy mely országok tekinthetők szociális piacgazdaságnak. Németország e rendszer mintaállama és alapvonásaiban azonos rendszert épített ki Ausztria és Hollandia is. A szociális piacgazdaság sajátos területe Skandinávia, önálló jóléti modelljének jellegzetességei miatt. Franciaországot és tágabb értelemben Nyugat-Európát is szociális piacgazdaságnak tekintik, de az állam gazdasági szerepvállalásának mérete, aránya, a beavatkozás mértéke és iránya igen különböző. Az Európai Unió szociális piacgazdasággént definiálja önmagát, a reformszerződés 2007. évi megfogalmazása óta explicite is. Az EU-tagországok mindegyike ilyen rendszerként kíván működni, de a gyakorlati megvalósítás alapján kérdéses, hogy a 28 ország között a rendszert tekintve, a divergencia nem nagyobb-e, mint a konvergencia. A megítéléskor a rendszerkülönbségek fontosabbak, mint a fejlettségbeliek.

Melyek a szociális piacgazdaság erodálódásának és mai nem kielégítő működésének okai? A választ Németország példáján kereshetjük, de az ott kialakult problémák másutt is jellemzőek, gyakran sokkal súlyosabbak. A szociális piacgazdaság Németországban a legpregnansabban az 1948-1973-as korszakban működött. A gazdaságtörténészek az 1950-es évtizedet tekintik aranykornak, az 1960-1973-as korszakot már csak ezüstkorként jellemzik, mivel a növekedési, fejlődési és jóléti dinamika csökkent, az árnyékok megnöttek (minirecesszió 1966-67-ben, munkaerő-piaci súrlódások stb.).

A szociális piacgazdaság kifulladásának belső okai között a legfontosabbak: a gazdasági növekedés trendjének lassulása, az állami költségvetés hiányának kialakulása, majd növekedése és ennek nyomán a belső adósságállomány létrejötte, az elvonások mértékének növekedése, különösen a járulékterheké (Lohnnebenkosten), valamint a termelékenység növekedési ütemének csökkenése. Az állami kiadásokban az adminisztráció aránya megnőtt, az állami beruházások hatékonysága csökkent, főleg fajlagos megdrágulásuk miatt. Az egyéni és vállalati reáljövedelmek növekedése lelassult. Ezek miatt a német gazdaságban és szerte Nyugat-Európában az 1970-es évek első harmadáig már tartós válságproblémák alakultak ki, ami akkor is válságba torkollott volna, ha nincs az 1973. évi olajár-robbanás, amely kirobbantotta a megérett válságot és új korszak kezdődött a világgazdaságban. (Lásd a téma gazdag irodalmát).

A szociális piacgazdaság válságtényezői azóta is jelen vannak. Melyek a legfontosabbak? A rendszer alapvető céljainak elérése a szabad kezdeményezésre, a teljesítmények növelésére és a szociális haladásra épült. Ezek megvalósítása megfelelő növekedés és pénzügyi stabilitás híján kudarcra van ítélve. A globalizáció hatásai kívülről, a világgazdaságból érkező is, s az

országokon belül is rendkívül negatívan érintették a szociális piacgazdaság kialakult rendszerét, többek között azért, mert a TNC-k világszintű optimalizációs stratégiája a nemzeteket rendre keresztezi, illetve ellentétes velük. A szociális piacgazdaság ordoliberalizmusa mindkét elemének (rend és szabadság) érvényesíthetősége igen megnehezült, több területen ellehetetlenült az európai országokban. A „rendet” a válságok borították fel, a szabadságot a „stabilitás kultúrájának” (Eucken) válsága korlátozta. A korábban kiegyensúlyozottabb verseny helyébe a multinacionális vállalatok túlereje, túlsúlya és a feltételeket nagyban diktáló szerepe lépett. A globalizáció egyben harapófogó Európa számára. Az USA technológiai fölénye nemcsak fennmaradt, hanem megerősödött az 1970-es évek közepétől napjainkig. Kína és a feltörekvő országok exportja rendkívüli expanziót mutatott és folytatódik. Európa térvészése tartós tendenciává vált a világgazdaságban.

A nemzeti gazdaságpolitikák érvényesítését a globalizáció rendkívüli mértékben behatárolta és akadályozza. Az európai szociális piacgazdaság működtetésének jelentős fajlagos költségigénye van és az természetszerűen nagyobb, mint az amerikai, kínai és távol-keleti gazdasági rendszereké, ahol a szociális ellátó rendszerekre jóval kevesebbet, vagy alig fordítanak. (Ezek kiépítése a felsorolt országokban is megkezdődött, ami a jövőben részükről is növekvő ráfordításokkal jár). Ezeket a költségeket Európában természetszerűen vállalni kell és érdemes, de ez az alacsony hozzáadott értékű javak termelésében versenyképtelenné teszi Európát, ami az „előre menekülés” révén kényszerből előnnyé változtatható.

A munka világa, a szegénység felszámolása, a migráció problémáinak kezelése, valamint a szociálpolitika szerepe és tartalma mindig nagy hangsúlyt kapott a szociális piacgazdaság programjában, a társadalom humanizálása elméleti témakörének konkretizálásaként. A freiburgi iskola tagjai a munkát kettős értelemben is alapvetően fontosnak tartották: mint értékteremtő tevékenységet és egyúttal az ember kibontakozásának, önmegvalósításának terepét. Az önállóság hangsúlyozásával az önálló keresőknek, a családi és kisvállalkozásoknak nagy szerepet tulajdonítottak a gazdaság humanizálásában és a növekedésben egyaránt. A munkahelyteremtésben a gyakorlatban az önálló egzisztencia-teremtés hamarosan háttérbe szorult és a függő foglalkoztatás döntővé vált. A nagyipar és a nagy szolgáltatók térhódításában alapvető szerepet játszott az a tény, hogy az önfoglalkoztatásban a termelékenység és a jövedelmek alacsonyabbak voltak, sőt csökkentek a függő foglalkoztatásban fizetett bérekhez viszonyítva.

A migráció a német gazdaság alapvető problémája volt több korszakban is. A II. világháború után a nagyszámú menekült és kitelepített problémájával kellett megbirkózni. (Összesen több mint 5,5 millió fő). 1949-1961 között a berlini fal megépítéséig az NDK-ból az NSZK-ba történő migráció több mint 3,3 millió főt érintett. Az utolsó előtti nagy belső migráció 1989-ben ment végbe és ez hozzájárult az NDK bukásához. Az utolsó, az újraegyesítés utáni belső migrációs hullám kb. 1,5 millió főt érintett. A külső migráció egyik nagy hulláma 1960-1972 között zajlott le, 2,2 millió fő, elsősorban török, és részben olasz, jugoszláv, görög munkavállaló vándorolt be az országba. Ezt a növekvő munkaerő-igénnyel indokolták, sőt ösztönözték, mígnem kiderült, hogy jóval több a negatív, mint a pozitív hatása. A migráció ma is alapvető gondok forrása Európában és világszerte. Az EU-ban a belső migráció, a személyek szabad áramlásaként, a négy integrációs alapszabadság egyike, az egységes belső

piac alkotórésze. A külső migrációt viszont korlátozzák, kivéve, ha szükségesnek ítélt, extraprofitot termelő, vagy hiányszakmában dolgozó munkaerőről van szó, mert akkor nemcsak beengedik, hanem vonzzák is. A migráció súlyos kérdés marad, de a szociális piacgazdaság megújítása során alapvetően fontos lenne, hogy a munkát kellene elvinni az emberekhez és nem fordítva, mert a bevándorlókat fogadó országokban is növekednek a feszültségek, a kibocsátó országokból pedig többségében a legképzettebb, legdinamikusabb munkaerő vándorol el. Ez veszteségeket okoz a kibocsátó országok gazdaságának a gazdasági növekedés terén és az állami bevételekben egyaránt, mivel az érintettek külföldön fizetnek adót és járulékokat. Külföldi fogyasztásuk miatt az abból származó bevételek és ÁFA is hiányoznak az anyaország költségvetéséből. Az agyelszívás (brain-drain) világméretben okoz súlyos veszteségeket. A legnagyobb mértékben az európai országok a vesztesei, köztük az angolok, németek, svédok is, de a legnagyobb arányban a kiképzett kutatók, fejlesztők számához képest Közép-Európát, benne leginkább Csehországot és Magyarországot sújtja. A kiképzési költségek a kibocsátó országokat terhelik, a hasznot a befogadó ország – köztük a legnagyobb az USA – zsebeli be.

A tartósan magas munkanélküliség, a munkaerő degradálódása szemben áll a humán tőke fontosságának növekedésével. A kiút fontos eleme az európai munkaerő-állomány minőségének javítása, a munkaerő-kereslet és -kínálat szerkezeti összehangolása a képzés-továbbképzés révén. Ezt az Európán kívüli előretörő országok is felismerték és gyakran nagyobb oktatási-képzési erőfeszítéseket tesznek, mint az európaiak. Az európai szociális piacgazdaság megújításának is ez az egyik kulcstényezője.

A jó képzési és munkahelyteremtési politikának újra a gazdaságpolitika homlokterébe kell kerülnie, mer ez volt és ez lehet a felemelkedés egyik kulcsa. A szociális piacgazdaság lényegéhez tartozik a jólét növelése, a teljesítmény és a bérnövelés együttes megvalósításával. 1950-1973 között Németországban és az európai fejlett országokban a gyors termelékenységnövekedést, annak ütemétől elmaradó, de azt megközelítő gyors bérfelzárkózás kísérte. A rendszer jelenlegi válságának egyik fontos oka, hogy a termelékenység növekedése is lelassult az 1973-tól napjainkig tartó időszakban, de ennél jóval nagyobb mértékben nőtt a bérek lemaradása a fajlagos kibocsátáshoz képest. Stagnáló, illetve számos EU-országban csökkenő reálbér-színvonal mellett nem nő a vásárlóerő. Teljesítménynövekedés bérnövekedés nélkül nemcsak a szociális igazságossággal ellentétes, de a GNP növekedését és a piacok bővülését is fékezi. A szociális piacgazdaság dinamikus korszakában Németországban, Ausztriában, Hollandiában és Skandináviában a GDP-hez viszonyítva nőtt a munkajövedelmek aránya. A humán tőke felértékelődésének a XXI. században a nemzeti jövedelemnek a képzett munka javára történő újraelosztásához is el kell vezetnie a tőkével szemben. A XX. században a tőke volt a gazdaság szűk keresztmetszete, a XXI. században ez egyértelműen a magasan képzett emberi erőforrás. Ezért egyre inkább az utóbbit kell mindjobban megfizetni. Ezt a felértékelődést lassítja, illetve fékezi, hogy a modern ICT révén távmunkával e tevékenységek egyrésze az olcsóbb bérű országokba telepíthető.

A szegénység súlyos és fontos problémáját e rövid összefoglalóban nem tudom kifejteni, csak utalok rá, hogy a szegények száma és aránya 1950-1973 között csökkent Németországban és a fent felsorolt fejlett országokban. A gazdasági felzárkózást társadalmi felzárkózás követte. Ma

is erre van (lenne) igen nagy szükség. Az esélyegyenlőség útjára lépés, illetve az előrehaladás e téren a rendszer megújításának elengedhetetlen feltétele, Közép- és Kelet-Európában kiváltképpen. A felemelkedés záloga az esélyteremtés, képzés, munkahelyteremtés összekapcsolása. Jó képzés nélkül nincs jó munka. Az átfogó aktív szociálpolitika (nem a passzív segélypolitika) a gazdaságpolitika integráns része volt és annak kell lennie újra Európában.

E rendszerben fontos elem volt az egyéni szabad kezdeményezés, ami a munkavállalásban radikálisan háttérbe szorult. Az 1960-as évektől alaptendenciává vált Németországban és a többi nyugat-európai országban is az önálló keresők (önfoglalkoztatottak) arányának csökkenése az összes keresőhöz viszonyítva, a függő foglalkoztatás dominánssá vált (kivéve az osztrák vendéglátásban a családi foglalkoztatást). A szabad kezdeményezés fontossága mára elsősorban a képzés-továbbképzés megválasztásában maradt meg, sőt növekedett, hiszen ez életre szólóan befolyásolja, meghatározza a munkaerő minőségét, esélyeit, értékteremtő képességét, az egyéni és a társadalmi jólétet.

A szociális piacgazdaság alapeleme a munkavállalók vállalaton belüli együttműködése és a döntésekben való részvételi joga (Mitwirkung és participációs rendszer). A TNC-knél ez gyakran háttérbe szorul, formális vagy nem is létezik. A TNC-k túlereje a kis- és középvállalatokat erősen kiszorítja, így a gazdaság számos területén egyre korlátozottabb a verseny, ami nélkül nem létezik szociális piacgazdaság. A gazdasági struktúrákat is egyre kevésbé a verseny és az állami gazdaságpolitika határozza meg, hanem a TNC-k nemzeti érdekeken átlépő stratégiái. Ezek következtében a gazdaságpolitikák döntési szabadságfoka folyamatosan csökkent az 1970-es évek óta. Ebből kiindulva, a mozgástér tágítására kell törekedni.

A beruházások növekedése összességében azok rentabilitásától függ elsősorban. A német feldolgozóipar átlagában a nettó profitráta évtizedek óta 2 százalék körüli. (Az innovációs piaci szegmensekben ennél jóval magasabb). A reáljövedelmek növekedése, különösen a reálbér-növekedés tartósan lelassult, majd leállt. (Régebben a béremelkedés volt az általános, ma annak stagnálása). A belföldi beruházások és fogyasztás dinamizálása nélkül nem lehetséges tartós növekedés és egészséges szociális piacgazdaság. A dinamizáláshoz innovációra, új kínálatra van szükség, az új termékeket előállító új technológiák a gép- és berendezés-beruházásoknak is lendületet adhatnak. Az állam az innováció keretfeltételeinek javításával nagymértékben ösztönözheti e folyamatot.

A rendszer célja a jólét növelése. Németország a jólét elért szintje és a szociális igazságosság területén jól teljesít, de a jólét növelésében nem. Az EU-tagországok többségében mind az újraelosztás struktúrájával, mind a felhasználás hatékonyságával baj van, emellett a társadalmi igazságosság követelményeinek is igen különböző mértékben tesznek eleget. A jólét sokak számára a XXI. században eddig nem nőtt. Az EU-ban keletre és délre haladva csökken a középosztály gazdasági ereje, jóléte is. A német szociális piacgazdaság a széles, bővülő, növekvő erejű Mittelstandra (középosztály) épült. A Mittelstand erősödése és bővülése a rendszer alapfeltétele, megvalósítása pedig a fejlődés egyik fontos fokmérője. Ez adhat

impulzust a társadalom tartós, pozitív integrációjának. A gazdaságpolitika fontos feladatának tekintik ennek ösztönzését.

A szociális piacgazdaság német modellje a jól koordinált piacgazdaság. A dirigizmus kiterjedését és az állami kiadások GDP-hez viszonyított arányának nagymérvű növekedését az elemzők jórésze a rendszertől való eltávolodásként értelmezi. Bizonyos szempontból elmondhatjuk, hogy az a legszociálisabb piacgazdaság, ahol a legkevesebb segélyt kell fizetni, mert mindenki „a helyén van”, ellátása segély nélkül biztosított. (A gyermekek a családban, a diákok az iskolában, a dolgozók a munkahelyükön, a nyugdíjasok méltó nyugellátásban).

A szociális piacgazdaság megújításának kulcstényezője a tudás- és munkaalapú gazdaság és társadalom megteremtése, az egyéni és a közjó összeegyeztetése a fő feladatok közé tartozik. A gazdasági növekedés és a pénzügyi egyensúly egyszerre történő, lassú, nehéz, iteratív megközelítése elengedhetetlen. A korábbi egyoldalú, csak kínálat-ösztönző, vagy csak kereslet-ösztönző gazdaságpolitika helyett ezek kiegyensúlyozására és egyidejű érvényesítésére van szükség, a kínálat-növelés prioritása mellett. Ezen és a technológiapolitikán múlik nagymértékben, hogy „a vállalatok mennyire eredményesek új szükségletek és azok új kielégítési módjainak felkutatásában”. (Hans K. Schneider). A fenntarthatóság terén is egyszerre kell gazdasági-pénzügyi, környezeti fenntarthatóságot és társadalmi elfogadottságot elérni.

A reál és a pénzügyi szféra drámaian megbomlott egyensúlyának fokozatos visszaállítása a szociális piacgazdaság teljes eszköztárának érvényesítését és a teljesítményorientáció újbóli megvalósítását igényli, a spekuláció (különösen például a kárt okozó spekulatív ügyletek) messzemenő visszaszorításával. Ehelyett a globalizáció során jelenleg is ennek az ellenkezője történik. A rendszerben nemzeti gazdaságpolitikákra van szükség és ezek összehangolása révén kell az integrációban a Nemzetek Európáját felépíteni. A rendszer alapelve a gazdaság humanizálása. Ezt is az országok kooperációjával lehet elérni, mivel a különböző nemzetek, kultúrák történelmi és civilizációs sajátosságaira, értékeire kell építeni.

A szociális piacgazdaság megújítása hosszú távú feladat, de állandó rövid távú menedzselést igényel. (A politika 4-5 éves ciklusai, a gazdaságpolitikai döntések eltérő időhorizontjai). A gazdasági struktúrák ma döntő mértékben a multinacionálisok döntései szerint alakulnak. A rendszer megújításához növelni kell a nemzeti gazdaságpolitikák és stratégiai döntések szerepét (szabályozás és tulajdon). Európa humán erőforrása bőséges, mégis szűkös, a nemzetközi minőségi követelmények mérlegén. Nem létezik általános túlképzés, csak hiányzó munkahelyek! A jól működő szociális piacgazdaságban elengedhetetlen a felelős, etikus gondolkodás és gazdálkodás az egyéneknél, a vállalatok és az országok szintjén egyaránt, ami helyreállítja vagy növeli a közbizalmat is.

A szociális piacgazdaság modellje a XXI. században is életképes, a gyakorlatban pedig megújítható. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy napjainkban nagyon más a gazdaság és társadalmi feltételrendszer, mint a klasszikus korszakban. A globalizáció negatív hatásait mérsékelni kell, a gazdaságpolitikának pedig ésszerű nemzeti érdekérvényesítésre kell törekednie az európai integrációban, és azon túl is, a nemzetközi kapcsolatrendszerben. A szociális piacgazdaság államának erősnek kell lennie és olyannak, amelyet a társadalom

tagjai, a gazdaság alanyai elfogadnak, mert csak ebben az esetben segítik elő működését, válnak aktív, pozitív résztvevőivé és formálóivá.